

INTEGRACJA W TEORII I PRAKTYCE

*„Nic na tym świecie nie jest tak piękne
jak idea, której czas nadszedł”*

Victor Hugo

Pojęcie, cele i założenia integracji

Integracja społeczna w pojęciu encyklopedycznym to: „zespolenie i zharmonizowanie elementów zbiorowości społecznej, rozumiane jako intensywność i częstotliwość kontaktów między członkami danej zbiorowości oraz jako akceptacja w jej obrębie wspólnych norm, wartości, ocen.

Ważnym czynnikiem integracji społecznej jest wspólność interesów i podobieństwo sytuacji życiowej członków danej grupy¹.

Słownik języka polskiego definiuje integrację jako „proces tworzenia się całości z jakichś części, zespolenie się elementów w całość”, natomiast integrację społeczną jako „zespolenie się w całość grup społecznych (...) wyrażające się częstością i intensywnością kontaktów”².

Według profesora A. Hulka „integracyjny system kształcenia i wychowania polega na maksymalnym włączaniu dzieci i młodzieży z odchyleniami od normy do zwykłych placówek oświatowych, umożliwiających im w miarę możliwości wzrastanie w gronie zdrowych rówieśników”³, a podstawowym założeniem integracji jest postrzeganie dzieci niepełnosprawnych przez pryzmat podobieństw ze zdrowymi, na zasadzie tego, co je łączy, a nie tego co dzieli.

Celem integracji jest przygotowanie dzieci niepełnosprawnych do niezależnego funkcjonowania w społeczeństwie poprzez kontakty z pełnosprawnymi rówieśnikami, przez wspólną zabawę, pracę, rekreację.

Można przyjąć, że u podstaw integracji leży przekonanie, że „każde dziecko ma prawo do wychowania we własnej rodzinie i do wzrastania w naturalnym środowisku swoich rówieśników”⁴.

¹ *Wielka encyklopedia powszechna*, PWN Warszawa 1965, t.V, s. 77.

² M. Szymczak (red), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1988, t.I, s. 796.

³ A. Hulek (red), *Integracyjny system kształcenia i wychowania*. W: *Pedagogika rewalidacyjna*, Warszawa 1977, s. 494.

⁴ D. Al-Khamisy, *Rozwijanie empatii drogą do integracji społecznej*, „Edukacja w przedszkolu”, styczeń 1998, s. 3.

Istotą integracji dzieci przedszkolnych jest tworzenie środowisk, w których mogłyby bawić się dzieci o różnym poziomie rozwoju oraz o różnym stopniu sprawności psychofizycznej.

Danuta Al-Khamisy wyróżnia następujące rodzaje integracji społecznej w przedszkolu:

- integracja indywidualna,
- integracja formalna,
- integracja częściowa,
- integracja całościowa.

Integracja indywidualna ma miejsce wtedy, gdy dziecko niepełnosprawne wychowuje się i uczy w przedszkolu masowym i jest traktowane na równi z innymi dziećmi.

Integracja formalna występuje wówczas, gdy dzieci z odchyleniami od normy rozwojowej przebywają w jednej grupie z pełnosprawnymi, lecz jest to jedynie wspólnota miejsca, bez bliższych kontaktów społecznych i więzi emocjonalnych.

Integracja częściowa zachodzi wówczas, gdy w przedszkolu obok grupy dzieci zdrowych znajdują się odrębne grupy dzieci o jednakowych zaburzeniach. Dzieci te mają własne, odrębne pomieszczenia i nauczycieli przygotowanych w zakresie pedagogiki przedszkolnej i specjalnej. Kontakty społeczne polegają wówczas na odwiedzaniu się, uczestniczeniu we wspólnych uroczystościach, zabawach, wycieczkach itp.

Integracja całkowita to najkorzystniejsza forma integracji, ponieważ zachodzi w niej pełna łączność wszystkich dzieci, niezależnie od stopnia sprawności i możliwości rozwojowych⁵.

Dzieci niepełnosprawne czekają... – tworzenie grup integracyjnych

Pierwsze podstawy prawne dla powstawania oddziałów integracyjnych w przedszkolach stworzono w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, ale dopiero lata dziewięćdziesiąte umożliwiły znaczny wzrost ilości placówek integracyjnych. Wśród aktów prawnych, które „sprzyjają” powstawaniu przedszkoli i szkół integracyjnych należy wymienić:

1. Ustawa z 7 września 1991 roku o systemie oświaty – zapewnia możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami.
2. Ustawa z 25 lipca 1998 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty – wprowadzono zapis o przedszkolach i szkołach integracyjnych oraz o obowiązku ich tworzenia przez samorządy terytorialne.
3. Zarządzenie MEN z 4 października 1993 roku – dotyczące zasad organizacji opieki w placówkach integracyjnych.
4. Konwencja Praw Dziecka ratyfikowana przez Polskę w 1991 roku dała prawo rodzicom dzieci niepełnosprawnych do decydowania o miejscu edukacji ich dzieci (art.23).

⁵ D. Al-Khamisy, *Rozwijanie...*, s.5.

5. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych uchwalona 1 września 1997 roku przez Sejm RP, która zapewnia prawo osobom niepełnosprawnym do nauki w szkołach wspólnie ze swoimi zdrowymi rówieśnikami.
6. Ogólnopolski Program Organizacji Pozarządowych opracowany przez fundację i stowarzyszenia pt. „Dziecko niepełnosprawne w szkole masowej”.
7. Rozporządzenie MEN z dnia 30 września 1997 roku – reguluje zasady organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych.
8. Statut placówki uwzględniający w swych zapisach integracyjny charakter jednostki.

Integracja jest procesem długotrwałym, który wymaga zaangażowania wielu osób, a w szczególności rodziców, dyrekcji, nauczycieli, administracji oświatowej i samorządowej, specjalistów i rówieśników.

Badania wykazują, że dzieci w wieku przedszkolnym nie stwarzają żadnych sztucznych barier i podziałów we wzajemnych kontaktach społecznych. Można powiedzieć, że dzieci nie dostrzegają inności swoich rówieśników lub że traktują ją jako coś zupełnie naturalnego. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że wspólne nauczanie i wychowanie dzieci niepełnosprawnych z pełnosprawnymi rówieśnikami jest nie tylko możliwe, ale również bardzo pożądane. Problem integracji coraz więcej osób zaczyna traktować życzliwie i w pełni ją akceptować także w swoim środowisku.

W Przedszkolu Miejskim Nr 9 w Lubinie pierwszy oddział integracyjny utworzono w 1999 r. dzięki zaangażowaniu wielu osób. Podstawą utworzenia oddziału integracyjnego było przeprowadzenie zasadniczych zmian organizacyjnych funkcjonowania placówki oraz zmian merytorycznych, a także uzyskanie akceptacji władz oświatowych i samorządowych. Kolejne kroki podejmowanych działań były następujące:

1. Rozpoczęto od przeprowadzenia kapitalnego remontu budynku, podczas którego zniesiono bariery architektoniczne oraz przystosowano cały budynek dla potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (toalety, barierki, naturalnie wyprofilowany teren, drzwi o odpowiedniej powierzchni manewrowej itp.). Tak gruntownego remontu nie można byłoby przeprowadzić bez pozytywnego nastawienia władz samorządowych, przekonanych o słuszności i potrzebie integracji.
2. Przeprowadzone zostały badania ankietowe rodziców wszystkich dzieci. Z analizy tych badań wynikało, że 98% rodziców jest pozytywnie nastawionych do procesu integracji, a 2% rodziców nie ma zdania na ten temat.
3. Rada pedagogiczna podjęła uchwałę o utworzeniu w przedszkolu oddziału integracyjnego.
4. Z wielką przychylnością do projektu utworzenia grupy integracyjnej odniosły się władze oświatowe. Dyrektor Delegatury Kuratorium w Legnicy niezwłocznie wydał pozytywną opinię dotyczącą powstania grupy integracyjnej.
5. Personel pedagogiczny został przygotowany do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi na kursach kwalifikacyjnych z zakresu terapii pedagogicznej i oligofrenopedagogiki.
6. W Statucie Przedszkola Rada Pedagogiczna wprowadziła zapisy dotyczące utworzenia oddziału integracyjnego.

7. W zakresie udzielania dzieciom pomocy psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej nawiązana została współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Lubinie w celu uzyskania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, a w niektórych przypadkach również nauczania indywidualnego.
8. Powołany został zespół nauczycielek, który opracował program autorski do pracy w grupie integracyjnej oraz programy indywidualne na zaburzoną funkcję.

ODPOWIEDZIALNA INTEGRACJA, czyli metody pracy z dziećmi niepełnosprawnymi

Pobyty w przedszkolu integracyjnym zaspokajają potrzeby psychiczne dzieci niepełnosprawnych. Zajęcia grupowe mobilizują dzieci do aktywności twórczej, naśladownictwo przyczynia się do szybszego zdobywania nowych umiejętności, a wspólna zabawa wywołuje zadowolenie i tak pożądaną radość. Rozwój psychiczny i fizyczny nie przebiega jednakowo u wszystkich dzieci. Zarówno dzieci prawidłowo rozwijające się, jak i dzieci niepełnosprawne różnią się między sobą stopniem sprawności psychofizycznej. Każde z nich jest inne i ma swoją indywidualną drogę rozwoju, potrzebuje różnych metod i sposobów, aby móc się rozwijać i realizować.

Odpowiedzialna integracja wymaga dokonania istotnych zmian programowo-organizacyjnych, wynikających z przekonania, że styl pracy nauczycieli ma decydujący wpływ na postępy dzieci. Tak więc to, co robią nauczyciele: właściwy dobór materiałów, zadań, metod ma ogromne znaczenie mimo indywidualnych różnic między dziećmi.

Jesteśmy przedszkolem otwartym na wszystkie dzieci, dlatego wciąż:

- poszukujemy skutecznych metod nauczania opartych na współpracy dzieci i dorosłych,
- koncentrujemy się na dobrej organizacji pracy w grupie, a nie na dysfunkcjach dzieci,
- tworzymy wielopoziomowe programy nauczania, które zaspokajają zróżnicowane potrzeby dzieci,
- współpracujemy z rodziną i środowiskiem, stale doskonalimy swoje umiejętności i podnosimy kwalifikacje,
- umiejętnie rozwiązujemy bieżące problemy, pojawiające się w pracy z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

FUNKCJONOWANIE PRZEDSZKOŁA MIEJSKIEGO NR 9 W LUBINIE INFORMACJE O PRZEDSZKOLU

1. Przedszkole Miejskie Nr 9 w Lubinie jest jedyną placówką z oddziałami integracyjnymi w blisko 100-tysięcznym mieście. Do sześciu oddziałów (w tym 2 integracyjne) uczęszcza 140 dzieci, w tym 9 dzieci o różnym stopniu niepełnosprawności.
2. Rada Pedagogiczna opracowała statut do potrzeb integracji.
3. Przedszkole posiada i wzbogaca bazę pomocy dydaktycznych i gabinetów specjalistycznych:
 - logopedycznego,
 - terapii pedagogicznej.
4. Opracowano program do pracy w grupie integracyjnej.

5. Każde dziecko niepełnosprawne ma indywidualny program pracy terapeutycznej.
6. Do przedszkola przyjmowane są dzieci w wieku od 3 do 10 lat: zdrowe i z różnymi deficytami rozwojowymi:
 - z uszkodzeniami motorycznymi,
 - z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim i umiarkowanym,
 - z zaburzeniami mowy,
 - z zaburzeniami emocjonalnymi,
 - ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
 - ze złożonymi niepełnosprawnościami.

KADRA

Dla zapewnienia jak najlepszej opieki, a także skutecznego oddziaływania na wychowanków we wszystkich zakresach zatrudniona jest wyspecjalizowana kadra. Grupa wsparcia pedagogicznego złożona jest z:

- logopedy (w wymiarze 3/4 etatu),
- nauczycieli wspomagających (w wymiarze 1/2 etatu dla każdej grupy),
- nauczyciela gimnastyki korekcyjnej (zajęcia płatne przez rodziców).

Dzieci wymagające oddziaływań psychologicznych i pedagogicznych są objęte opieką przez specjalistów z Powiatowego Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej i Doradztwa Metodycznego, ponieważ na placówce nie ma zatrudnionego ani pedagoga, ani psychologa.

Przedszkole nie posiada również rehabilitanta z powodu braków środków finansowych. W zamierzeniach na bieżący rok jest nasilenie współpracy z Zespołem Szkół Integracyjnych, polegającej m.in. na realizowaniu części godzin pracy rehabilitanta ruchowego w naszej placówce.

RODZICE

Rodzice to osoby najbliższe dzieciom. To właśnie oni najlepiej znają potrzeby swoich pociech i są najbardziej zainteresowani tym wszystkim co dzieje się wokół ich dzieci. W przedszkolu działa Rada Rodziców, która wspólnie z Radą Pedagogiczną podejmuje decyzje dotyczące funkcjonowania placówki.

Wśród szeregu form współpracy z rodzicami na uwagę zasługują:

- spotkania indywidualne i grupowe organizowane w kameralnej atmosferze,
- czynny udział rodziców w zajęciach,
- zaangażowanie rodziców w organizację wspólnych imprez, zabaw i wycieczek,
- udział we wszelkiego rodzaju aukcjach, zbiórkach, wystawach i wernisażach, z których dochód przeznaczony jest na zakup pomocy dydaktycznych i organizację wycieczek,
- dialog z rodzicami w formie ankiet,
- sponsorowanie wszelkiego rodzaju wyjazdów rekreacyjnych i wycieczek dydaktycznych,
- instruktaż indywidualny przekazywany przez nauczycieli i specjalistów dotyczący usprawniania i metod pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
- organizowanie spotkań z cyklu „Kim jest moja mama, kim jest mój tata?”

WSPÓLPRACA ZE ŚRODOWISKIEM

Zespół Szkół Integracyjnych

Kontynuacja nauczania i wychowania integracyjnego naszych absolwentów odbywa się w Zespole Szkół Integracyjnych w Lubinie.

Formy współpracy:

- przepływ informacji o dziecku,
- organizowanie wspólnych imprez integracyjnych,
- śledzenie losów absolwentów,
- organizowanie szkoleń i warsztatów dla nauczycieli pracujących w grupach i klasach integracyjnych.

Zespół Szkół Specjalnych

Kontynuacja nauczania i wychowania dzieci z upośledzeniem umysłowym odbywa się w Zespole Szkół Specjalnych w Lubinie.

Formy współpracy:

- przepływ informacji o dziecku,
- udział w różnego rodzaju imprezach i uroczystościach,
- instruktażowe spotkania i konsultacje,
- śledzenie przebiegu edukacji dzieci,
- spotkania nauczycieli z przyszłymi wychowankami.

Powiatowe Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej i Doradztwa Metodycznego

Wspomaga naszą pracę poprzez:

- przeprowadzanie badań psychologiczno-pedagogicznych w celu wydania opinii i orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego oraz nauczania indywidualnego,
- spotkania, konsultacje z nauczycielami,
- udział w spotkaniach z rodzicami,
- konsultacje dla rodziców,
- prowadzenie terapii dzieci z dysfunkcjami,
- wymianę materiałów i doświadczeń,
- organizację różnych form doskonalenia nauczycieli.

METODY I FORMY PRACY

Metody i formy pracy dostosowujemy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz do możliwości dzieci zdrowych i niepełnosprawnych. Preferujemy aktywne metody oparte na współpracy i praktycznym działaniu, ponieważ wymaga od nas tego indywidualizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Metody i formy pracy wspomagające rozwój dziecka stosowane w naszym przedszkolu:

- pedagogika zabawy (współpraca z Centrum Szkoleniowym KLANZA),
- gry i zabawy integracyjne,
- elementy metody dobrego startu,
- kinezylogia edukacyjna-gimnastyka mózgu P. Dennisona,
- metoda ruchu rozwijającego W. Sherborne,
- terapia przez sztukę (zajęcia w pracowni ceramicznej),

- bajki relaksacyjne,
- psychostymulacja,
- elementy pedagogiki M. Montessori,
- dziecięce liczenie – E. Gruszczyk-Kolczyńskiej,

Dzięki wymienionym metodom nasi wychowankowie mają możliwość aktywnego działania, twórczego realizowania swoich potrzeb. Pozwalają one uświadomić dzieciom ich własną wartość i umożliwiają optymalne wykorzystanie umiejętności i doświadczeń poszczególnych przedszkolaków.

Pragniemy, aby dzieci niepełnosprawne, które pozostają dziś w domach rodzinnych, pozbawione kontaktów z rówieśnikami i możliwości systematycznej, wszechstronnej stymulacji, mogły uczęszczać do przedszkoli publicznych, uczyć się i bawić razem z innymi dziećmi oraz otrzymywać specjalistyczną pomoc. Przed nami ciężka i odpowiedzialna praca, która jednak przynosi wiele zadowolenia i satysfakcji. Każdy, nawet najmniejszy sukces naszych dzieci jest naszym osobistym sukcesem, a każdy uśmiech przynosi nam wiele radości. W miarę potrzeb i pozyskiwania środków finansowych będziemy dążyć do utworzenia przedszkola integracyjnego, tak, aby jak najwięcej dzieci niepełnosprawnych było razem z nami, a nie obok nas!